
TXANGO JAKINGARRIA

Baztan-aldez

Karmeldarrok, oituraz, ez dogu opor egiterik. Uda urreraturik be, geure komentuetan jarraitzen dogu, oizko bidetik urtenda dabillenen bat izan ezik. Gure lana ezin daikegu saiets itxi. Alan be, guk, karmeldarrok, illean beingo ibillaldi edo txangoak euki oi doguz Berbizkunde ostetik iraillaren erdirarteraino. Txango au, beti izaten da, luzea ta garrantzitsua.

Guk, Larrako lauk beintzat, atzo, bagillek 20, ospatu genduan geurea. Olakoetan, mendira danean gure joatea, janaria geugaz eroan daroagu; urriñeko mendi ta tokiren batera ez danean, jatetxe baton da gure oturuntza. Gu giñoiazan bidean baegozan jatetxe ederrak eta ez genduan ezer eroan bear izan.

Bederatzietan urten gendun Larratik iru lekaide ta bertoko langille gazte bat; tau, beraz. Durango'n sartu gintzazan autopistan, Irun'erañño joateko. Ez geunkan lasterka zetan ibillirik, baiña iradu politean genbiltzen, aize-aizeka, ta atzera geratzen ziran Berriz, Zaldibar, Ermu, Eibar, Elgoibar, Mendaro, Itziar, Zumaia, Oikina, Zarautz; emen ibilliaren zorra ordaindu bearra; eta aurrera, Orio, Donosti, Oiartzun eta Irun...

Eguraldi exkasa? Nik, denpora ona egingo ebala, iragarrita neukan. Baiña Donosti'rantza eldu giñanean, baltz, betosko biurritz agertzen itxasaldea. Laster jagi ziran andik laiño euritan izor meta ikaragarriak, aizeak bultzaka lurraldera ekazanak. Gu Anoeta parera giñaneko, euri-tanta lodiak etozan gure Renault gaiñera, eta Oiartzun'dik Irun'era bitartean uiola zirudian.

Orrela Bidaso-ertzetik gorantza. Troka au zugatzmota askoz josirik, zoragarria jatzu, kilometro moltzoan; ondoren jatortzu Bera, errixka polita, beetik gora ta zearka arakatu genduna. Erritxo danetan lez, emen be, taberna ta jatetxetan jentea noiz elduko zain. Gu zerbaiten guraz gengoan, eta akeit-etxe batera jo genduan, orruz egoan tripa-zorriari poza eskintzen. Beste begi-zizta bat kaleai, Pio Baroxa'ren etxe ta inguruai, eta aurrera. Etzan euririk, eta eguzkia laiño baldarren sabela eten nairik.

Or Lesaka'rako bidea; erri loratsu oni iru-lau jirabira egiñik, leengo bidera, Irundi'k Iruña'rakora. Or Yantzi'ko Bentetxeak. Kamio asko goitik beera; Sunbilla, jatetxe nasaia kaz. Eta ber-bertan Donestebe, emen bazkalduko dogu Santa Maria jatetxean. Baiña guk oindiño

aurrerago joan bear dogu, Donamaria'ra; emen karmeldar lekaimeen komentua dago, toki eder-ederrean; oneik ez dabe otoitz bakarrik egiten, baita ortuan lan egin eta liburuak azal ñabarrez apaindu be: nik ona ekarri oi ditut enkuadernatzeko liburuak; orretan dituzu lekaime oneik. Ondo ta merke. Leku askotatik ekarten dautsez lanak.

Ozta-oztan ordu biak dangaka. Gu laurok maian gagoz; etxe koandra ta neskameak jatorkuz, alai ta irribarretsu eta aukeratu dogu jatekoa: baiñak, lebatza, bildots-saietsak eta mai-azkenak; danetik jan dogu, ugarri ta gozo. Ez gagoz txarto euskal lurra zearkatuz, muga igaro ta gure Iparraldeko edertasunak, etxe, zelai, landa ta itxas-ertzak ikuskatzeko. Bai ego eta bai ipar, eder-edarra da, izan be, gure euskal erri maitea. Zaindu ta ederragotzen, saia gaitezan.

Ba-goaz Baztan lurralde zear; Oronoz igarota, ezker itxi dogu Bertiz-aran baratz sonatua, bardin Arraioz, Iurita, Okaritz eta abar; ikus Lekarotz, beean Kaputxi-noen Ikastetxe nagusia ta gorago erria. Elizondo ta Elbetea igaroz, eskumatik Arizkun gaintxoan gagoz, erri oni buruzko ainbeste gauza gogora ekarriz; Agoteen auzunera jatsi gara, eta emen Nik "Milla euskal olerki eder" liburuan sartu neban "Agotak" poesi bikaiña azaltzen dautset.

Prantzi alderako bidea barriz arturik, or aurrez aurre Amaiur, bore Gaztelu oroigailu ospe aundikoa, eguzkiz dirdir, erakusten dauskula. Otxondo'n egotaldi laburra, emen beiñola osoturiko parkean ara ta ona egurasten ibilliz; bazkariak eskatzen dausku ori. Eta barriro, kotxe barne, beerantz beti; Dantxarinea baiño pizkat lengoeago, ezkerrera artu ta Urdazubi'n gara, erriari itzulingurua egin eta Atsular'en jaiotetxea ikusten. Nire lagunen poza onen aintzinean! Eguzki ederretan, eta uda asikeran berdez ase-ase!

Barriro erpidera, ta mugara orduko, ezkerretik Zugarramurdirako bidea, azken urteotan nasaitu ta bikain jarria.

SORGIÑEN LEZA

Leenago, gaur eta gero be izango, ba-dau osperik Zugarramurdik. Uritik bertan dago, egoalderantza jatsiaz.

Leza aundi bat daukazu emen, sakon-zabala, euskal errian beste bat ezagutzen ez dan lakoxea. Barrutik, iparretik egora, lats edo erreka bat jasten da, inguruak goi ta albo lagunduta, ots ikaragarria ateraten dauala. Iñoizkoren baten katedralik ikusi ba'dozu, olakoa baiño be ikusgarriagoa. Antxiña-antxiñakoa, jakitunak diñoenez, eta bakotxak ikusi daikenez, Magdaliense deritxon garaikoa, olako koba-zale diranentzat.

Bost-sei urte dirala, ainbat barriztatze-lan egin zan bertan. Mailladiak igon ta jasteko, itzaldiak egiteko irakastegi antzekoak, urak obeto zuzendu, garketak, egalak txukundu ta abar. Sarrera leen aske egoan, gaur ate luze dotorea dago, eta leza on ikusteko garrez doazanak 110 pezeta ordaindu bear dabez. Andra bat dago atean dirua artu ta txartela emoteko arduera daukana. Erritik seireun bat metrora dago, ta kotxeak ateraiño eltzen dira. Gu joan gintzazanean ez ebillen jente askorik barruan, baiña andreak esauskunez ainbat doaz leza ikusi guraz.

Sorgin-leza deritxe gaur askok toki oni. Eta barruari "Deabruaren Katedrala". Amazazpigarren mende asikera, izen aundikoa izan zan Koba-zulo au. Napar goialdean batez be sorgin-izena bala-bala ei ebillen, ementxe alkaturik gizon eta emakume sorgin entzute-suenak. Kondaira interesgarria, bene-benetan. Emen-

ditxetik bereziki sorgin-ikara euskal erri osora zabaldua izan zan. Inkisizioak artu eban eskua, eta esaten ebena egia ala guzurrea zan jakiteko Alvarado inkisidorea ibilli zan Zugarramurdi ta inguruetan billaketan, eta pertsona ugari aurkitu ebazan errudun, "40 atxilotu zituzten eta Logroñora eramanak izan ziren".

Onakoetan, beti ta nun-nai izaten dira buru agertzen diranak. Zugarramurdiko goraberetan, bi izan ziran besteak beste Graziana Barrenetxea, erregiña, ta onen senarra Migel Goiburu, erregea. Bakotxak eukan bere arazoa: iltzaille, Joanes Etxalar; Maria Txipia, sorginkerian jakintsu; Joanes Goiburuk, txistua jotzen eban eta Juan Sansinek, tanborra.

Salakuntzetan agertzen denez, oneik ziran sorgiñai leporatzen jakezan pekatuak: 1) Deabrua jainkotzat eukitea; 2) itxasoan ekatzak sortzea; 3) bidean, abereen eta pertsonen aurkako gaiztakeri ta kalteak egitea, eta 4) gau-txorien antzera, odola edan eta olakoak egitea. Bigarren atalean batez be, au da, itxasoan olatu izugarri ta ekaitz bizi ta zirimoltsuak jagi-azoaz, Ziburu ta Donibane Loitzune'ko mariñelak ikaraz egozan. Zugarramurdi ta Kantauri zuzenean ur dagoz.

IPARRALDEAN

Antxiña bateko muga itzungiz doa, azkenengo arnaskadak emonaz: karnetik eskatu bere ez. Gero, Aihoa, Ezpeleta, Kanbo, Uztaritze, Baiona... Nibe ta Adur ibaiak ur loitan etozan. Karrikak zuri ta apain, jentez beterik. Katedrala ikertu dogu astiro. Argi asko ta autortegi ugari. Altaretan frantsez santuak, Teresatxu ta Lurdes'ko Ama Birjiña buru dirala. Zazpirak dira. Arratsalde ederra.

Ango gure anai ta aberkideai agur egiñik, Angelu, Miarritz, Bidarte, Getari, Donibane Lohitzu, Urruña, Beobia, Irun... Oiartz parean artzen dogu autopista. Donosti'tik laster kafesne pizkat, eta serioski etxera.

AITA ONAINDIA

